

Instrumenti građanskog obrazovanja u strukovnim školama: dizajn i praksa

---

Škrnički, Selena

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:309969>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-01**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije
Mentorica: doc. dr. sc. Anka Kekez Koštro
Selena Škrnički

Instrumenti građanskog obrazovanja u strukovnim školama:
dizajn i praksa

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SAŽETAK:

Republika Hrvatska bilježi uzastupan pad političke participacije i niske ishode političke pismenosti kod mladih. Rad vodi kroz glavne političke pojmove kao što je politička kultura, politička pismenost, politička participacija, te predmet Politike i gospodarstva kao glavnog izvora političkog obrazovanja u srednjim školama. Svaki pojam pobliže objašnjava svoju ulogu u političkome svijetu i usko se povezuje (istraživanjima i primjerima) s mladima u državi. Kroz kvalitativna istraživanja dolazi se do jasne slike svih spomenutih političkih pojmova u kontekstu države. U uvodu izlaže se hipoteza koja glasi kako političko obrazovanje potiče političku participaciju mladih te se pokušava dokazati u svakome spomenutome aspektu političkih pojmova. Uz problematiku niske političke pismenosti i političke participacije mladih u Hrvatskoj, naglašava se još veća problematika potencijalnog ukidanja Politike i gospodarstva kao obveznog predmeta u svim strukovnim programima. Rad nastoji dokazati kako upravo ukidanje spomenutog predmeta negativno utječe na političko obrazovanje koje se usko veže s političkom pismenošću i političkom participacijom mladih građana.

KLJUČNE RIJEČI: politička kultura, politička pismenost, politička participacija, politička komunikacija, Politika i gospodarstvo

Sadržaj:

1. Uvod
2. Politička kultura
3. Politička pismenost
4. Politička participacija
5. Politika i gospodarstvo i kritika obrazovnom sustavu
6. Zaključak

1. Uvod

Ljudi su društvena bića s kompleksnim osobnostima i ponašanjima, oblikovanima interakcijama s drugim ljudima i širim društvenim kontekstom. U Hobbesovom "Levijatanu" možemo primijetiti da čovjek, u svom prirodnom stanju, ima potrebu za zajedništvom i udruživanjem u društvene ugovore radi sigurnosti i preživljavanja, što ukazuje na biološku osnovu ljudskih zajednica.

Kada govorimo o društvenoj interakciji, ljudi prirodno teže verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji kako bi dijelili informacije, osjećaje i ideje. Također, zauzimaju različite uloge u zajednici i slijede društvene norme koje oblikuju njihovo ponašanje. Društvo oblikuje ljude na mnoge načine. Socijalizacija kao proces usvajanja normi, vrijednosti i ponašanja vlastite kulture uvelike utječe na osobnost pojedinca. Obitelj, obrazovanje, vršnjaci i mediji igraju ključnu ulogu u tom procesu. Kultura oblikuje naše percepcije, vjerovanja i ponašanja, pružajući okvir za razumijevanje svijeta i društvenih odnosa.

Ovi procesi započinju već u prvim godinama našeg života. Učenje započinje rođenjem, a norme i zakoni ponašanja usvajamo već u ranom djetinjstvu. Odgoj igra ključnu ulogu u ovome procesu, započinje u ranom djetinjstvu i prožima se kroz cijelo obrazovanje. Odgoj možemo podijeliti u dva životna razdoblja: odgoj u prvim godinama života, gdje roditelji igraju ključnu ulogu, te odgoj u školi, gdje nastavnici, vršnjaci i roditelji dijele uloge.

Danas ćemo se fokusirati na drugi period odgoja, s posebnim naglaskom na odgoj u školi i način na koji sustav Republike Hrvatske, uz ministarstvo zaduženo za obrazovanje i druge obrazovne institucije, radi na unapređenju političkog obrazovanja u obrazovnom sustavu.

Ministarstvo zaduženo za obrazovanje je u akademskoj godini 2012./2013. u obrazovni sustav po prvi puta uveo eksperimentalni sustav međupredmetne teme Građanskog odgoja i obrazovanja čiji je cilj razvijati građansku kompetenciju, usvojiti znanje o ljudskim pravima, političkim konceptima, procesima, političkim sustavima kao i razvijati kritičko mišljenje i komunikacijske vještine koje uvelike pridonose kvalitetnome društvenome i političkome

sudjelovanju u procesu oblikovanja cjelovita iskustva aktivnoga građanstva. Godine 2019. donesen je konačan kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje (G-O-O) za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj kao obavezan dio obrazovnog sustava. G-O-O program uključen je u sve predmete i uvelike pripomaže predmetu Politika i gospodarstvo koji strukovne i gimnazije započinju učiti u zadnjim godinama svog srednjoškolskog obrazovanja.

Kada pričamo o predmetu Politika i gospodarstvo ono potiče kritičko mišljenje, političko mišljenje te razvoj građanske i demokratske svijesti kod mladih. Učenici imaju priliku istražiti i razumjeti upravljanje političkom zajednicom, formuliranje javne politike, odnose između interesa i dinamiku moći. Daje se kritičko razmišljanje i analiza o pravima i obvezama građanstva, funkciji vlade i načinima na koje se građani mogu uključiti u političke procese i poduzeti akcije za obranu interesa naroda i opće dobrobiti. Učenici su bolje opremljeni za razvoj odgovornih stavova, tolerancije i suživota u raznolikoj učionici kada imaju jasno razumijevanje vlastitih vrijednosti, vrijednosti drugih ljudi i važnosti zaštite ljudskih prava.

Međupredmetna tema Građanski odgoj i obrazovanje te predmet Politika i gospodarstvo ključni su za razvoj verbalnih kompetencija, kritičkog razmišljanja i aktivne participacije u društvu. Njemački književnik Bertolt Brecht jednom je rekao “Najgora od svih vrsti nepismenosti je zasigurno politička nepismenost.” Gdje dolazimo do srži naše današnje teme - Ministarstvo zaduženo za obrazovanje razmatra o ukidanju predmetne nastave Politike i gospodarstva u svim strukovnim srednjim školama države. Problematika polazi iz same hipoteza koja glasi kako političko obrazovanje povećava participaciju mladih. U ovome radu analizirat ćemo koji su to glavni politički aspekti na koje utječe (ne)kvalitetno političko obrazovanje te uz dostupna kvalitativna i kvantitativna istraživanja pokušati potvrditi, prije navedenu, hipotezu.

2. Politička kultura

Politička kultura pojam je čija se definicija pomno i spretno tražila nizom godina, kroz Comteov “konsenzus”, Durkheimovu “kolektivnu svijest”, Weberov koncept “značenja individualnih akcija”, Parsonsov “referentni okvir za djelovanje” pa sve do Almond-Verbina (1963.) i konačne definicije pojma. (Vujčić, 1997) Njezina složenost dovela je kroz godine mnoštvo teorija velikih intelektualnih umova. Naime, politička kultura ne može se svesti samo i isključivo na stavove i orijentacije prema politici već se ona odnosi na specifične obrasce vjerovanja, norma i vrijednosti, ideologija i javnog mišljenja koje oblikuju način na koji ljudi u nekoj državi percipiraju politiku, sudjeluju u političkim procesima i vrednuju političke institucije.

Politička kultura sastoji se od tri glavne dimenzije. Prva označava kognitivnu dimenziju, kao što i sam naziv nalaže ona označava sva znanja i informacije koje ljudi posjeduju o politici. Kada pričamo o drugoj, afektivnoj dimenziji, govorimo o emocijama i osjećajima koje ljudi gaje prema političkome sustavu što najčešće označava povjerenje ili nepovjerenje. Evaluativna dimenzija fokusira se na percepciju i vrednovanje političkog sustava, to jest legitimitetu i učinkovitosti političkih institucija.

Jedna od najvećih prednosti ovog pojma je “ što može obuhvatiti sve te pojave, što zapravo, svim tim pojavama (stavovima, vrijednostima, ideologijama, javnom mišljenju) osigurava zajednički nazivnik” (Vujčić, 1997: 127)

Kakva je politička kultura u Republici Hrvatskoj? Možemo je najlakše analizirati kroz, već prije spomenute, tri glavne dimenzije. Kada pričamo o kognitivnoj dimenziji u kontekstu Republike Hrvatske, sama svijest o političkome sustavu relativno je visoka, što određenim dijelom zahvaljujući medijima i obrazovnome sustavu, ali postoji i enorman dio apatičnog stanovništva. Važno je naglasiti kako mediji, koji igraju jednu od ključnih uloga, podlažu neadekvatnim, nepouzdanim i pristranim informacijama. S druge strane, obrazovni sustav u ovome trenutku razmatra ukidanje Politike i gospodarstva kao obveznog predmeta iz svih strukovnih programa. Kada su dvije ključne komponente ugrožene na ovaj način, dovodi se u pitanje budućnost političke kulture u rastućoj demokraciji.

U okviru afektivne dimenzije, hrvatsko građanstvo često izražava snažne emocije vezane uz nacionalni identitet, što se duboko povezuje s Domovinskim ratom i borbom za neovisnost. Već početkom stvaranja Republike očituje se intenzivni patriotizam koji je još i danas duboko ukorijenjen u društvo, te tako nacionalni simboli izazivaju ponos i emocionalnu povezanost. Međutim, postoji i druga strana medalje, te se zbog percepcije raširene korupcije i neefikasnosti vlade širi i osjećaj frustracije i nezadovoljstva orijentiran prema političkim institucijama koji dovode do cinizma te niskog povjerenja u političke elite.

Za kraj, evaluativna dimenzija političke kulture u Republici Hrvatskoj popraćena je čestim kritikama rada vlade i političkih institucija, što povećava razinu skepticizma i nepovjerenja. Iako postoje određena priznanja za postignuća mlade demokracije, kao što je ulazak u Europsku Uniju, Schengen zonu i Eurozonu, procjene političkog sustava često su popraćene u negativnome kontekstu zbog birokratske neefikasnosti i političke nestabilnosti.

Možemo lako iščitati kako je politička kultura u Hrvatskoj u fazi tranzicije, gdje je ključno jačanje demokratskih vrijednosti i transparentnosti kako bi se obnovilo povjerenje građana i osigurao stabilan politički razvoj.

3. Politička pismenost

Henry Milner, kanadski politolog, analizira političku pismenost na individualnoj i kolektivnoj razini i definira je kao sposobnost građana da djeluju kao kompetentni građani. Postotak odraslih sa znanjem potrebnim za donošenje mudrih političkih odluka poznat je kao politička pismenost. Da bi demokracije ostale stabilne i učinkovite, kao i da bi građani u potpunosti sudjelovali u procesu donošenja kritičnih odluka, neophodna je politička pismenost.

Politička pismenost građana, posebno mladih, ključna je za opstanak i funkcionalnost demokracije. Uključuje znanje, vještine i stavove potrebne za aktivno sudjelovanje u političkom životu i razumijevanje političkih procesa i institucija. Viša razina političke pismenosti omogućava građanima da bolje razumiju i povežu osobne interese s javnim pitanjima, te da

odgovornije sudjeluju u političkim procesima, čime se doprinosi stabilnosti i učinkovitosti demokracije. S druge strane, niska razina političke pismenosti može dovesti do lošeg razumijevanja političkih događaja i institucija, povećane političke apatije te smanjenog angažmana. Prema istraživanjima, postoji zabrinjavajući trend opadanja političke participacije među mladima, što može ukazivati na šire probleme u društvu. Suvremeni politički i društveni teoretičari smatraju “kako je političko znanje važan čimbenik demokratske političke kulture i vitalni preduvjet za razmatranje raznih političkih pitanja, kao i za aktivno i odgovorno sudjelovanje (građana) u političkim procesima” (Ćulum, Gvozdanović, Baketa, 2016: 31) Stoga je razumijevanje i poboljšanje političke pismenosti mladih od ključne važnosti za očuvanje i unapređenje demokracije.

Promotrimo stoga što nam dosadašnja istraživanja govore o političkoj pismenosti mladih u našem nacionalnom kontekstu. U knjizi "Od podanika do građana" glavna je tema politička pismenost maturanata u Republici Hrvatskoj. Istraživanje, provedeno 2015. godine, obuhvatilo je ukupno 1.146 ispitanika te je provedeno metodom anketiranja. Anketa se sastojala od 19 zatvorenih pitanja s jednim točnim odgovorom. Devet pitanja odnosilo se na razumijevanje temeljnih političkih pojmova, dok se preostalih deset odnosilo na poznavanje ustavno-političkog ustrojstva i političku informiranost. Dobiveni rezultati analizirani su na više načina. Uz opće rezultate političke pismenosti mladih, dodatne analize obuhvaćale su varijable poput spola, tipa školskog programa, članstva u udrugama i razine obrazovanja oca.

Rezultati istraživanja pokazali su da je samo jedan maturant odgovorio točno na sva pitanja, dok je aritmetička sredina točnosti odgovora bila devet (47%). Najveću razinu znanja učenici su pokazali u razumijevanju političkih pojmova, dok je najniža razina znanja zabilježena u području političke informiranosti, što ukazuje na smanjenu zainteresiranost za aktualna politička događanja. (Tablica 1)

	Minimum	Prosjek	Medijan	Maksimum	Standardna devijacija
Razumijevanje temeljnih političkih pojmova	0,0	4,57	5	9	1,96
Poznavanje ustavno-političkog ustrojstva	0,0	2,50	3	5	1,32
Politička informiranost	0,0	1,81	2	5	1,29
Indeks ukupnog političkog znanja	1	8,89	9	19	3,67

Tablica 1: Deskriptivna statistika indeksa političkog znanja (izvor: Od podanika do građana, 2016: 36)

Prethodno smo naveli kako je istraživanje provedeno analizom različitih, zasebnih varijabli, čime su se uočile razlike u političkoj pismenosti između spolova. Iako su te razlike relativno male, one su ipak značajne za daljnji razvoj društva i politike obrazovanja. Naime, u segmentu poznavanja ustavno-političkog ustrojstva, oba spola pokazuju jednaku razinu znanja, što sugerira da osnovno obrazovanje u ovom području uspješno prenosi ključne informacije bez obzira na spol učenika.

Međutim, veća kompetencija u razumijevanju temeljnih političkih pojmova prisutna je kod učenica, što može ukazivati na njihove veće angažmane u nastavi i vjerojatno veću motivaciju za učenje i sudjelovanje u političkim raspravama. S druge strane, točnost političke informiranosti zabilježena je kod učenika, što može sugerirati da su dječaci možda izloženi različitim izvorima informacija ili da imaju drugačiji pristup političkom obrazovanju izvan formalnog školskog okvira.

Razina obrazovanja oca pokazala je značajan utjecaj na postignuća učenika. Učenici čiji su roditelji niže obrazovani pokazuju niže rezultate u svim dimenzijama ispitivanja, što može biti posljedica manjka podrške i resursa kod kuće. Nasuprot tome, učenici čiji su očevi visoko obrazovani postižu značajno bolje rezultate, što može biti posljedica povoljnijeg kućnog okruženja koje potiče obrazovanje i kritičko razmišljanje.

Vrsta srednjoškolskog programa također igra značajnu ulogu u razini političke pismenosti. Učenici gimnazijskih programa pokazuju znatno veće znanje u odnosu na učenike četverogodišnjih i petogodišnjih strukovnih škola. Ovaj trend može se objasniti činjenicom da gimnazijski programi obično pružaju šire obrazovanje koje obuhvaća više predmeta iz društvenih znanosti, uključujući politiku i ekonomiju. S druge strane, učenici četverogodišnjih i petogodišnjih strukovnih programa postižu bolje rezultate od učenika trogodišnjih strukovnih programa, što može ukazivati na dodatnu godinu obrazovanja i specijalizacije koja doprinosi njihovoj ukupnoj pismenosti. (Tablica 2)

		Razumijevanje temeljnih političkih pojmova	Poznavanje ustavno-političkog ustrojstva	Politička informiranost	Indeks ukupnog političkog znanja
Spol	Ženski	4,71	2,57	1,73	9,01
	Muški	4,47	2,45	1,92	8,84
Razina obrazovanja oca	Osnovna i trogodišnja strukovna škola	4,27	2,36	1,65	8,10
	Četverogodišnja srednja škola	4,63	2,58	1,91	9,13
	Viša škola i fakultet	5,34	2,91	2,13	10,51
Vrsta školskog programa	Gimnazija	5,98	3,34	2,46	11,78
	Ostali četverogodišnji programi	4,44	2,48	1,69	8,61
	Trogodišnji programi	3,24	1,62	1,33	6,19

Tablica 2: Usporedba prosječnih vrijednosti na dimenzijama političkog znanja prema spolu, razini obrazovanja oca i vrsti srednjoškolskog programa (izvor: Od podanika do građana, 2016: 39)

Istraživanje je ponovljeno 2021.godine te nisu uviđene nikakve značajne promjene s obzirom na 2015.godinu. Ovi rezultati naglašavaju važnost prilagođavanja obrazovnih programa i pružanja podrške učenicima iz različitih socijalnih i obrazovnih pozadina kako bi se smanjile razlike u političkoj pismenosti.

4. Politička participacija

Započnimo sa samim pojmom demokracije. Naime, demokracija je politički sustav koji se najlakše definira kao izravna vladavina naroda i temelji se na aktivnosti građanstva. “Problemi društva u kojem živimo ne mogu se riješiti politikom predaje i odustajanja, nego samo participacijom i preobrazbom politike na način koji omogućuje da djelotvorno oblikujemo i organiziramo naše živote.” (Šalaj, 2011: 21)

Postoje više tipova građanskog sudjelovanja u donošenju političkih odluka. Izbori su tip političke participacije koji se najviše spominju i analiziraju te je upravo i način na koji suvremene demokracije biraju članove zakonodavnog tijela. Oni se mogu odvijati na različitim razinama - lokalnoj (općine i gradovi), regionalnoj (županije), nacionalnoj (država), nadnacionalnoj (npr. EU parlamentarni izbori). Suvremene demokracije provode kompetitivne izbore koji omogućuju građanima slobodu izbora što dovodi do povjerenja građana u vlast. Takva vrsta izbora izuzetno je važan segment suvremene demokracije jer legitimiraju političku vlast i politički sustav. Isto tako, postoje različite vrste izbornog sustava čiji sustav se razlikuje od demokracije do demokracije.

Sljedeći tip političke participacije su referendumi. Referendumi označavaju neku bitnu odluku u koju se uključuje građanstvo. Na primjer, početkom 2012. godine održan je Referendum o pristupanju Hrvatske Europskoj Uniji koji se sastojao od jednostavnog za/protiv odabira na spomenutu temu (Slika1.).

Slika1. Glasачki listić s referendumom (izvor: Narodne novine d.d.)

Referendumi daju vlasti sliku o građanskome mišljenju oko određene teme, ali vlasti nisu nužno postupati direktno po rezultatima referenduma. Kada gledamo rezultate spomenutog referenduma, možemo uvidjeti kako je 66,3% građanstva koje je izašlo na referendum glasalo ZA. Postoje i referendumske inicijative građana kojima građani žele ukazati na određene političke i socijalne probleme., kao što je to primjer inicijative iz 2014. Godine - “Ne damo naše autoceste” gdje su građani htjeli zaštititi hrvatske autoceste od koncesije.

Protestno političko sudjelovanje tip je političke participacije kojim se iskazuje neslaganje s nekom političkom odlukom ili političkim procesom. Može se iskazati putem peticija, štrajkova, prosvjeda, demonstracija i slično. Primjer protestnog političkog sudjelovanja je i *Prosvjed protiv HDZ-a* organiziran u ožujku tekuće godine u pet različitim gradovima Republike Hrvatske. Prosvjed je okupio veliki broj građana koji su pokazali nezadovoljstvo i nepovjerenje u političku stranku koja nosi brojne afere, ali i obnaša vlast od samog osamostaljenja države. Prosvjed nije spriječio ponovnu pobjedu stranke na parlamentarnim izborima, ali je zabilježen veliki odaziv mladog građanstva na parlamentarne izbore, kao i samu participaciju u kampanjama što je veliki uspjeh.

Različiti oblici političkog sudjelovanja u demokratskim sustavima građanima omogućavaju direktno donošenje odluka i utjecanje na donošenje odluka što dovodi do osjećaja slobode, važnosti i participacije u svim aspektima svakodnevnog života. S obzirom na to da se hrvatsko

građanstvo smatra izrazito apatičnim u širem gledalištu, je li politička participacija mladih izrazito niska?

Istraživanje iz 2014.godine provedeno je na području Grada Zagreba. Navedeno istraživanje pokazuje kako veliki postotak, čak 73% ispitanika, izlazi na izbore. S obzirom na stupanj obrazovanja, mladi višeg stupnja obrazovanja češće se uključuju u politiku kroz sve tipove političke participacije. Kada gledamo članstvo u političkoj stranci, rezultati istraživanja pokazuju kako mladi koji su članovi određene političke stranke aktivnije sudjeluju u peticijama, izborima, prosvjedima (..) za razliku od mladih koji nisu učlanjeni ni u jednu političku stranku. Isto tako, starije mlado građanstvo grada Zagreb politički je aktivnije, ali to se može i povezati s dobnom granicom glasanja koja je u RH 18 godina. Naposljetku, mladi u glavnome gradu pasivniji su politički akteri, a samo sudjelovanje ovisi o obrazovanju, članstvu u političkoj stranci te samoj dobi. (Kovačić, Vrbat: 2014: 71) Jedan od glavnih zaključaka istraživanja jest kako mladi još uvijek “nisu kapacitirani za sudjelovanje u demokratskim procesima pa se time i suzdržavaju od participacije.” (Kovačić, Vrbat: 2014: 72) Upravo iz tog razloga, autor nalaže kako se država mora fokusirati na razvoj obrazovnog sustava i drugih vrsta edukacija mladih o politici. Upravo nas ovo dovodi natrag na početnu hipotezu koja glasi kako političko obrazovanje povećava participaciju mladih.

5. Politika i gospodarstvo i kritika obrazovnog sustava RH

Nakon što smo definirali i pobliže objasnili političku kulturu, političku pismenost i političku participaciju te povezali sve navedene pojmove s mladima RH, reći ćemo nešto više o jedinom predmetu u srednjoškolskome programu koji se bavi političkim obrazovanjem - Politika i gospodarstvo (PiG).

Politika i gospodarstvo jedini je srednjoškolski predmet koji se fokusira na političko obrazovanje, a u programu je zadnjih godina srednjoškolskog obrazovanja. Tako učenici u srednjoj školi počinju aktivno učiti o politici tek u zadnjoj školskoj godini svog srednjoškolskog

obrazovanja. Predmet učenike uvodi u politiku započevši s ocem moderne politologije, Machiavellijem te nastavlja oblicima države. Veliki fokus stavlja na demokraciju i bitne pojmove vezane uz demokraciju kao što je sama definicija, njezini počeci, glavni akteri, ciljevi, vrste (...) što se dalje povezuje s RH. Nastavlja s izborima, izbornim sustavima te drugim oblicima političke participacije, sve do političkih sustava i njihovih razlika, političke socijalizacije i njenog utjecaja, glavnih političkih aktera, politička komunikacija i vrste političkih govora, političkih stranaka i vrste istih ... Predmet pokriva najbitnije pojmove političke pismenosti, stavlja pojedinca u kontekst političke zajednice i komunicira političku kulturu u kojoj živi. Nedvojbeno dolazi do velike količine novih pojmova s kojima se učenici do tada nisu susretali. Upravo ih zato PiG odvodi u potpuno novi svijet te naučenim znanjem potiče kritičko razmišljanje, promišljanje i proaktivnost u svojoj zajednici. Je li ovo zvuči malo utopično?

Rekli smo, a mogli još nekoliko puta naglasiti, kako je predmet izvor političkog obrazovanja s kojim se učenici susreću tek sa 18 godina. U tim godinama dolazi do velikih preokreta, je li to fokus na daljnje obrazovanje ili pronalazak posla, kažu da je *glava negdje drugdje*. Kažu i da je kompleksno gradivo te se ne može nalaziti ranije u školskome programu, ali ga svejedno uzimaju zdravo za gotovo. Kažu da će ugurati cijelo političko obrazovanje mladih u jedno polugodište. A mi na sve to kažemo - može.

Kroz godine pedagoškog obrazovanja naučila sam kako je najvažnije, ali i najteže kod učenika potaknuti motivaciju. Premda naš kurikulum dozvoljava moderne ishode poučavanja, još uvijek je izuzetno prisutan princip tzv. *ruske škole*. Ruska škola koncept je održavanja nastave na principu *slušaj i piši*. Razred je sastavljen na principu gledanja jedno drugog u zatiljak te direktan pogled na učitelja kao glavnog lika s nepokorivim autoritetom. Uglavnom, ruska škola je pogrđni i neslužbeni naziv koji se vezuje uz sovjetsku edukaciju, a naš obrazovni sustav joj je podosta privržen. Uz gomilanje gradiva unutar kratkog vremenskog perioda, nema vremena za rasprave i aktivno učenje. Naučeno znanje izrazito brzo *ispari* zbog konstantne potrebe kratkoročnog memoriranja novih definicija i pojmovima. Pozitivna stvar takvog načina poučavanja je susretanje s specifičnim kompetencijama svih predmeta u teorijskome pogledu.

Već se godinama govori o uvođenju alternativnog načina poučavanja, kao što je to *skandinavska škola*. Skandinavska škola je pojam koji označavaju aktivno učenje i potiče praktičan rad kojim se dolazi do teorije. Označava aktivan rad učitelja koji iziskuje pomno sastavljene radionice. Govori se o školi izvan četiri zida. Potiče se grupni i timski rad kako bi se došlo do traženog rješenja. Naime, takva vrsta obrazovnog sustava od samih početaka potiče razmišljanje, promišljanje i proaktivnost. Naravno, postoje i mane spomenute škole jer dolazi do nedovoljnog razvoja specifičnih kompetencija pojedinih predmeta.

Kada govorimo o planu i programu Politike i gospodarstva u obzir moramo uzeti i političku socijalizaciju. Političku socijalizaciju već smo prije spomenuli, ali njen glavni akter nije samo obitelj već i škola i vršnjaci. Kada pričamo o obitelji, dijete je kao ogledalo, kakav je stav i mišljenje članova obitelji takvo je i djetetovo. Što znači da dijete svoje stavove o politici uči već od malih nogu, kako je i gore navedeno. Isto tako, možemo se vratiti na političku pismenost i prisjetiti kako djeca čiji je otac visokoobrazovan, postižu bolje ciljeve u ispitivanju političke pismenosti. To se može usko povezati s činjenicom da visokoobrazovani ljudi su skloniji kritičnome razmišljanju od niskoobrazovanih. Povezuje se i s političkom participacijom jer djeca čiji su roditelji apatični i pokazuju visoko nepovjerenje u političku elitu uvelike utječe na razvoj političke pasivnosti djeteta. Sve navedeno najbolje opisuje izreka - *sve dolazi iz obitelji*.

Naveli smo kako je drugi agens političke socijalizacije upravo škola. Već u uvodu ovog rada spomenuli smo kako upravo škola predstavlja tzv. *drugi dio* odgoja. Kada učenici ostvare prvi susret s predmetima poput kemije i fizike, oni kreću od same nule. "S druge strane, na području obrazovanja za politiku, učenici, zbog utjecaja drugih činitelja političke socijalizacije, često kreću od minus deset." (Šalaj, 2011: 16). Upravo to osporava proces učenja, kao i otežava posao učitelja. S obzirom na to da se učenici u Republici Hrvatskoj po prvi puta susreću s adekvatnim političkim obrazovanjem tek nakon 10 ili 11 godina školovanja, stvara najveći problem. Učenici u toj dobi imaju već čvrste stavove i razvijenu političku orijentaciju, bez prethodnog općeg, političkog znanja. Oni grade svoju političku kulturu (i sve što ona povlači) pod utjecajem isključivo obitelji i vršnjaka. Učenici bi trebali formalnim političkim obrazovanjem dobiti znanje o stavovima i uvjerenjima koji su temelj demokratskog sustava uz najveću dozu objektivnosti s obzirom na legitimne političke orijentacije. Veliki fokus trebao bi biti na političkoj participaciji,

pluralizma u pozitivnome smislu, isto tako prisutnost obeshrabrenja za određena mišljenja koja nisu u skladu s demokratskim načelima poprima iznimnu važnost u političkome obrazovanju. (Odgaja li škola dobre građane, 2011) Upravo iz tog razloga, političko obrazovanje potrebno je započeti već u ranoj fazi odrastanja.

U sklopu istraživanja provedenog 2021.godine, koje smo već prije spomenuli, u poglavlju Političke pismenosti, ispitana je i zastupljenost tema u školskom programu. (Tablica 3) Uz petnaest različitih tema koje su ispitane, više od 70% odnosi se isključivo na političko obrazovanje. “Svaku od navedenih tema barem četvrtina učenika procjenjuje sasvim zapostavljenom ili vrlo malo prisutnom u njihovom dosadašnjem obrazovanju.” (Baketa, Bovan, Bojić, 2021: 57)

	Uopće nisu prisutne	Vrlo malo su prisutne	Donekle su prisutne	Prisutne su u pravoj mjeri
Ljudska prava	6,3	20,5	51,8	21,4
Demokracija	5,4	26,6	50,4	17,5
Aktualna društvena događanja i problemi u Hrvatskoj	10,8	27,5	44,4	17,4
Aktualna društvena događanja i problemi u svijetu	10,3	27,9	42,7	19,1
Teme vezane za EU	11,7	35,3	40,4	12,6
Međuljudski odnosi (komunikacijske vještine, nenasilno rješavanje sukoba, izgradnja kvalitetnih odnosa kao što su prijateljstva i obiteljski odnosi, solidarnost)	11,6	25,9	41,3	21,2
Humanitarne aktivnosti (pomoć siromašnima, djeci, starijima i slično)	10,3	27,2	39,2	23,3
Politički sustav Hrvatske	10,0	30,8	44,5	14,7
Gospodarske teme (poduzetništvo, radnička prava, potrošnja, traženje posla)	14,0	30,0	39,1	16,8
Kulturno nasljeđe i hrvatska kultura	8,2	27,9	45,7	18,2
Nacionalne manjine i kulturne različitosti	12,2	35,9	39,0	12,9
Održivi razvoj i klimatske promjene	13,0	34,4	39,7	13,0
Društvene i ekonomske nejednakosti	11,1	36,9	39,9	12,0
Seksualnost	25,4	32,4	29,2	12,9
Suvremeni mediji i njihovo kritičko praćenje	16,4	33,6	37,4	12,6

Tablica 3.Zastupljenost tema u školskom programu (%). (izvor: Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj, 2021.)

Što nas dovodi do zaključka ovog poglavlja. Političko obrazovanje u obrazovnome sustavu RH nije zastupljeno u potrebnoj mjeri. Naravno, Politika i gospodarstvo nudi obilje političke pismenosti, ali i prvi susret s političkim pojmovima. Vidjeli smo kako je politička pismenost, kao i politička participacija mladih u državi izuzetno niska. Na samome početku utvrdili smo i

hipotezu koja glasi kako političko obrazovanje potiče političku participaciju. U ovome kontekstu možemo hipotezu argumentirati u dva suprotna smjera. Prvi smjer usredotočen je na političku socijalizaciju. S obzirom na gore navedeno, važno je naglasiti kako upravo obitelj i vršnjaci uvelike utječu na političku participaciju. Drugi smjer jest političko obrazovanje, koje uz dobro postavljen školski plan i program, uvelike utječe na političku pismenost što dovodi do aktivnog sudjelovanja u političkim procesima.

Ukidanje PiG-a kao obveznog predmeta strukovnih škola nije rješenje, već pogreška. Rješenja se nalazi u obrazovanju mladih ljudi, to jest educiranjem o politici koje započinje u ranijoj fazi školstva, kao i samo produženje istog. Tek bi u tome kontekstu mogli započeti pričati o političkome obrazovanju kao najvećem utjecaju na političku participaciju mladih.

6. Zaključak

Politika i gospodarstvo obvezni je predmet u svim srednjim školama Republike Hrvatske. Uvodi učenike u svijet političkih pojmova i pruža temeljno razumijevanje političkih sustava. Naravno, uz političke pojmove, koji su u fokusu ovog rada, predmet se fokusira i na ekonomski sustav i razumijevanje istog. Ovaj predmet trebao bi poticati angažman učenika i potencijalno buditi interes za daljnjim školovanjem u političkoj ili ekonomskoj sferi. “Usprkos ne baš zadovoljavajućim rezultatima po pitanju političke pismenosti i kulture, izvedba predmeta Politika i gospodarstvo odvija se u nepromijenjenom obliku već skoro 20 godina, bez procjene samog programa i njegove djelotvornosti” (Zelić, Jašić, Pernar, Škrabalo, Miošić, 2011: 77)

Kao što je vidljivo, Politika i gospodarstvo ima potencijal i pokriva veliku količinu gradiva. Moje osobno iskustvo s ovim predmetom popraćeno je principom spomenute *ruske škole*. Izuzetno pasivno poučavanje predmeta od strane učitelja te gomilanje informacija na principu *slušaj i piši*. S obzirom na upisan gimnazijski program srednje škole, s predmetom sam se susrela tek s 18 godina. Shvativši koliko sam ja, ali i cijeli moj srednjoškolski razred, politički nepismeni u vremenu kada smo postali legalni birači na izborima, zaintrigiralo me za daljnje istraživanje i učenje u ovome polju. U ovoj situaciji ne krivim učitelja već sustav. Veliki pritisak stvara se na učitelje koji u svega jednoj školskoj godini moraju podučiti srednjoškolce kompleksnim pojmovima iz političke i ekonomske sfere.

Nacionalni kurikulum za srednje škole trenutno su u fazi promjena, čije bi trebale biti implementirane sljedeće školske godine. Fokus novih strukovnih kurikuluma je isključivi razvoj strukovnih kompetencija i primjećuje se ozbiljan odmak od stjecanja općeobrazovnih kompetencija polaznika strukovnih škola. Jedna od promjena nalaže ukidanje Politike i gospodarstva kao obaveznog predmeta što ugrožava političko obrazovanje velikog broja mladih koji upisuju strukovne programe. Bitno je i naglasiti kako je PiG jedan od najpopularnijih izbornih predmeta na državnoj maturi, upravo je, tekuće godine, svaki četvrti maturant na državnoj maturi položio ovaj predmet. GONG, organizacija civilnog društva, upravo se iz tog razloga čvrsto bori protiv ukidanja predmeta. (Slika 2.)

Slika 2. Naslov članka nakon održane državne mature u RH (izvor: GONG)

U radu smo obradili političku pismenost i političku participaciju gdje se na temelju spomenutih istraživanja uviđa niska razina znanja i sudjelovanja mladih u Republici Hrvatskoj. S obzirom na sve viđeno, nedvojbeno je potrebna promjena u nacionalnome kurikulumu strukovnih škola, ali ne u smjeru u kojem je ministarstvo zaduženo za obrazovanje krenulo.

Kroz rad smo utvrdili kako političko obrazovanje, uz političke socijalizatore, uvelike utječe na političku participaciju mladih. Jesmo li, odlukama ministarstva, sve bliži auditorijskoj demokraciji?

LITERATURA

1. Kovačić, M. & Vrbat, I. (2014) „Znam da ništa ne znam“: politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagrebu. *Suvremene teme*, 7 (1), 56-76.
2. Bagić, D. (ur.) (2011) ODGAJA LI ŠKOLA DOBRE GRAĐANE? *Studija o političkoj socijalizaciji hrvatskih srednjoškolaca*. Zagreb, GONG ; Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
3. Vujčić, V. (1997) Pojam političke kulture. *Politička misao : Croatian political science review*, 34 (4), 109-128.
4. Maljur, Tina (2021) *Politička participacija mladih u Republici Hrvatskoj*. Zagreb, Diplomski rad: Filozofski fakultet u Zagrebu
5. Baketa, N. & Kosta, B. & Matić-Bojić, J. (2021) *Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb
6. Borda, A (2021) *Politička socijalizacija*. Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet
7. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih: Republika Hrvatska (<https://mzom.gov.hr/>)
8. Narodne novine, *Službeni list Republike Hrvatske* (<https://narodne-novine.nn.hr/search.aspx>)
9. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019) *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Politike i gospodarstva za gimnazije u Republici Hrvatskoj*. Narodne novine, Zagreb (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_159.html)
10. Šalaj, B. & Hoffmann, D. & Horvat, M (2018) *Edukacija za građansku pismenost Gongga: Politička pismenost*. GONG, Zagreb

POPIS TABLICA:

1. Tablica 1 - Deskriptivna statistika indeksa političkog znanja ----- stranica 9
(izvor: Od podanika do građana, 2016: 36)
2. Tablica 2 - Usporedba prosječnih vrijednosti na dimenzijama političkog znanja prema spolu, razini obrazovanja oca i vrsti srednjoškolskog programa ----- stranica 10
(Od podanika do građana, 2016: 39)
3. Tablica 3 - Zastupljenost tema u školskom programu (%) ----- stranica 16
(Istraživanje političke pismenosti učenika završnih razreda srednjih škola u Republici Hrvatskoj, 2021)